

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Utenriksministeren

Utenriks- og forsvarskomiteen
v/leder Anniken Huitfeldt

Oslo, 30. april 2021

Uttalelse fra Utenriksdepartementet ang. Dokument 8:207 S (2020-2021) – representantforslag fra representantene Engen-Helgheim, Jensen, Listhaug og Tybring-Gjedde

Jeg viser til Utenriks- og forsvarskomiteens brev av 12. april 2021, der det bes om Utenriksdepartementets uttalelse til Dokument 8:207 S (2020-2021) fra representantene Jon Engen-Helgheim, Siv Jensen, Sylvi Listhaug og Christian Tybring-Gjedde. Representantene foreslår at Norge som medlem av FNs sikkerhetsråd fremmer et initiativ om at det opprettes en internasjonal straffedomstol som skal håndtere medlemmer og sympatisører av IS i regionen der kriminelle handlinger er begått. Videre foreslås det at Norge gjennom medlemskapet i Sikkerhetsrådet arbeider for å sikre soningskapasitet i regionen, slik at medlemmer og sympatisører av IS som dømmes av en internasjonal straffedomstol må sone i området hvor de har begått sine forbrytelser.

Å bekjempe straffrihet for grove internasjonale forbrytelser (folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser) er grunnleggende for Norge og regjeringen. Det er viktig med effektiv, uavhengig og troverdig straffeforfølgning av de massive overgrepene som har funnet sted i Syria og Irak. Tiltak mot straffrihet er viktig for varig fred og forsoning i disse landene.

Straffeforfølgning bør i utgangspunktet gjennomføres der forbrytelsene har funnet sted, i troverdige, uavhengige og effektive nasjonale domstoler og i tråd med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Dette har både prinsipielle, etterforskningsmessige, bevismessige og ressursmessige fordeler. Det gjelder både grove internasjonale forbrytelser, og andre mindre alvorlige lovbrudd. Det er et grunnleggende prinsipp innenfor internasjonal strafferett at nasjonale jurisdiksjoner har hovedansvaret for å gjennomføre straffeforfølgning. Jeg mener derfor at det internasjonale samfunnet

primært bør oppfordre til og støtte opp om syriske og irakiske rettsoppgjør og at de gjennomføres i tråd med internasjonale menneskerettigheter.

Ved fravær av troverdige, uavhengige og effektive nasjonale domstoler, kan internasjonale straffemekanismer være relevante.

Verken Syria eller Irak er statsparter til Roma-vedtektene som oppretter Den internasjonale straffedomstol (ICC). ICC kan behandle saker mot borgere av land som har ratifisert Roma-vedtektene, men kun saker der hjemstaten ikke har utvist vilje eller evne til å straffeforfølge nasjonalt. Dette reflekterer det folkerettslige prinsippet om at det primære ansvaret for å straffeforfølge ligger på statsnivå. Videre kan ICC behandle saker hvis FNs sikkerhetsråd har henvist en situasjon til domstolen. Norges posisjon har over lang tid vært at Sikkerhetsrådet bør henvise situasjonen i Syria til ICC. Norge, sammen med mer enn 60 land fra alle regionale grupper, stilte seg i mai 2014 bak en henstilling til FNs sikkerhetsråd om å henvise situasjonen i Syria til ICC. Selv om til sammen 13 av rådets 15 medlemsland stilte seg bak dette, falt resolusjonen ettersom Russland og Kina la ned veto. Vi har senere ved en rekke anledninger i ulike fora tatt til orde for en slik henvisning. I lys av den politiske situasjonen og klimaet i Sikkerhetsrådet, er det ikke realistisk med en henvisning av situasjonen i Syria til ICC nå. Russland og Kina vil høyst sannsynlig legge ned veto mot et eventuelt nytt forslag om sikkerhetsrådshenvisning til ICC. Norge oppfordrer Syria og Irak til å bli part til Roma-vedtektene, men vi har ingen indikasjoner på at Syria eller Irak har intensjoner om dette. ICCs hovedanklager har dessuten uttalt at domstolen ikke har kapasitet til å behandle eventuelle saker mot IS-krigere og -sympatisører utover IS' ledere. Dette er i tråd med ett av hovedformålene med den internasjonale strafferetten, nemlig å hindre straffrihet for statsledere og andre hovedansvarlige.

Sikkerhetsrådet kan også opprette *ad hoc*-straffedomstoler for å sikre rettsoppgjør etter massive overgrep. Sikkerhetsrådet har f.eks. opprettet Det internasjonale krigsforbrytertribunalet for det tidligere Jugoslavia (ICTY, 1993) og Det internasjonale tribunalet for Rwanda (ICTR, 1994). Sikkerhetsrådet har p.t. opprettet én internasjonal straffedomstol som et underliggende organ: Den internasjonale restmekanismen for straffetribunaler (IRMCT), etablert i 2010 for å ivareta resterende funksjoner for ICTY og ICTR etter at mandatene for disse tribunalene utløp. Norge har aktivt støttet disse tribunalene som ledd i å bekjempe straffrihet for grove forbrytelser i mangel av nasjonal straffeforfølgning.

Gitt dynamikken i Sikkerhetsrådet er det lite sannsynlig at rådet vil kunne enes om å opprette en ny internasjonal straffedomstol i Norges medlemskapsperiode. Dette gjelder særlig for en eventuell internasjonal straffedomstol som skal håndtere medlemmer og sympatisører av IS i regionen der kriminelle handlinger er begått. Russland vil etter alt å dømme legge ned veto mot et slikt forslag. Dette synet forsterkes av at Russlands grunnholdning når det gjelder IS-fremmedkrigere, er at stater må repatriere dem og straffeforfølge dem i hjemstatene. I dagens situasjon er det

derfor ingen reelle utsikter for tilstrekkelig støtte til et forslag om at Sikkerhetsrådet oppretter en straffedomstol for IS-forbrytelser.

Hvis det hadde vært aktuelt for Sikkerhetsrådet å opprette en straffedomstol, ville mandatet måtte vurderes nøye. Å skulle opprette en separat domstol for forbrytelser kun begått av IS, men ikke av andre som f.eks. det syriske regimet og andre parter som også har begått omfattende alvorlige forbrytelser i konflikten, vil være en svært selektiv måte å drive straffeforfølgning. En slik forskjellsbehandling kan få utilsiktede og uheldige konsekvenser for et rettsoppgjør og for forsoning.

Dersom en eventuell straffedomstol skulle lokaliseres der forbrytelsene er blitt begått, reiser dette særlige utfordringer. I bl.a. nordøst-Syria er situasjonen ustabil, og den territorielle kontrollen kan ikke tas for gitt. Det foregår stadig kamper og angrep i de aktuelle områdene, som er for nære til at fornærmede og andre vitner vil være tilgjengelige. Det vil derfor være vanskelig å legge fram bevis i form av vitnesbyrd fra fornærmede og andre vitner. Den ustabile situasjonen gir sikkerhetsutfordringer for en eventuell domstol, aktor og forsvarere, og selvsagt for de tiltalte, fornærmede og vitner. Dette vil ha store konsekvenser for en eventuell domstols etablering, virke og effektivitet.

Jeg vil påpeke at Norge også deltar i internasjonale diskusjoner utenfor Sikkerhetsrådet om bekjempelse av straffrihet for de grove overgrep som har funnet sted i Syria og Irak. En internasjonal straffedomstol som ikke er opprettet av Sikkerhetsrådet, har i diskusjonene vært løftet fram som en mulighet. Blant de ulike modellene for internasjonale straffemekanismer som til nå er lagt frem, synes det p.t. ikke å eksistere alternativer uten betydelige ulemper. De reiser alle vanskelige prinsipielle, politiske, juridiske og økonomiske spørsmål. Norge vil likevel fortsette å delta i diskusjoner om mulige internasjonale løsninger, og er i løpende dialog med nærstående land om problemstillingen.

Uansett hva slags straffedomstoler som anvendes, enten nasjonale, regionale eller internasjonale, bør de legge tilstrekkelige bevis til grunn. Norge har derfor vært med på å støtte flere internasjonale initiativ for å samle inn og systematisere dokumentasjon om overgrep, både i Irak og Syria. Norge støttet i FNs generalforsamling i 2016 opprettelsen av en FN-mekanisme for å innhente bevis på internasjonale forbrytelser begått i Syria (International, Impartial and Independent Mechanism (IIIM)). IIIM har mandat til å bidra i etterforskningen av internasjonale forbrytelser begått av alle i Syria, herunder av IS, men også det syriske regimet og andre parter involvert i konflikten. Norge bidrar finansielt til IIIMs arbeid. Norge har også gitt politisk støtte til Sikkerhetsrådets opprettelse av en uavhengig etterforskningsgruppe for straffeforfølgelse av forbrytelser begått av IS i Irak (UNITAD). Dette er heller ingen domstol, men FN-mekanismen skal bl.a. samle bevis for IS' forbrytelser. Bevisene kan brukes i irakiske domstoler så lenge straffesakene utføres i tråd med internasjonale standarder. Mekanismen skal også dele bevis med tredjeland der personer etterforskes

og tiltales for å ha deltatt i IS' overgrep i Irak. Norge har videre gitt økonomisk støtte til den ikke-statlige organisasjonen Commission for International Justice and Accountability (CIJA) som også samler bevis for IS' overgrep i Irak og Syria. Vi har blant annet gitt støtte øremerket bevisinnsamling for IS' overgrep mot religiøse minoriteter i Nord-Irak. På denne måten bidrar Norge til at fremtidige rettsprosesser har bevismateriale tilgjengelig for straffeforfølgning.

Når det gjelder forslaget om at Norge gjennom sitt medlemskap i Sikkerhetsrådet arbeider for å sikre soningskapasitet i regionen, forstår jeg det slik at dette henger nært sammen med spørsmålet om opprettelsen av en internasjonal domstol. De samme hindringene vil gjøre seg gjeldende også her. Jeg vil for ordens skyld tilføye at både ICC og de *ad hoc*-straffedomstolene som er opprettet at Sikkerhetsrådet er/har vært avhengig av stater for å gjennomføre soning, da de ikke selv har soningsfasiliteter utover for varetektsfengsling i forbindelse med rettergang.

Med vennlig hilsen

Ine Eriksen Søreide